

ЗАХИСТ ПРАВ ВРАЗЛИВИХ КАТЕГОРІЙ ОСІБ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Фоміна Ліна Олександрівна

к.ю.н., доцент кафедри міжнародного і
європейського права юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Захист прав і основоположних свобод людини є одним з пріоритетних напрямків діяльності більшості міжнародних міжурядових організацій універсального і регіонального рівнів та держав світу. Під егідою міжнародних організацій розробляються нові та удосконалюються існуючі правові та організаційні інструменти захисту прав людини з приділенням особливої уваги потребам окремих груп населення, таких як жінки, діти, особи, похилого віку, особи з інвалідністю та ін. Разом з тим, існують ситуації, коли особи, які належать до таких вразливих груп можуть потребувати застосування посиленних заходів захисту у зв'язку з їхніми фізіологічними, віковими або психологічними особливостями. Так, зокрема, в умовах збройних конфліктів серйозні порушення міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини стали поширеною практикою[1]. На підтвердження означеного свідчить резолюція, прийнята Радою Безпеки Організації Об'єднаних Націй 1894 (2009), в якій Рада підкреслила особливий вплив збройного конфлікту на жінок і дітей, у тому числі в якості біженців і внутрішньо переміщених осіб, а також на інших цивільних осіб, які можуть бути особливо вразливими, включаючи інвалідів та людей похилого віку, і акцентувала увагу на необхідності надання захисту і допомоги таким особам [2].

Слід зазначити, що особи з інвалідністю належать до числа тих, хто в першу чергу страждає від конфліктів, оскільки за таких обставин погіршується функціонування будь-яких існуючих систем підтримки. У деяких випадках вони змушені залишатися в зоні конфлікту після того, як звідти евакуюють інших осіб, що робить їх ще більш незахищеними. Такі

особи страждають від серйозної нерівності в усьому світі і з більшою ймовірністю стикаються з бідністю та іншими формами соціальної ізоляції. Вони також мають менше можливостей для працевлаштування, отримання освіти або доступу до державних послуг та з більшою ймовірністю можуть стати жертвами насильства [3]. Особи з інвалідністю частіше мають труднощі в отриманні доступу до базових послуг у таких областях, як охорона здоров'я, водопостачання, санітарія, забезпечення житлом, продовольче постачання, і до інших послуг, яких вони потребують у зв'язку зі своєю інвалідністю. Ці труднощі посилюються в умовах збройних конфліктів, коли людям доводиться залишати звичне життя і рятуватися втечею в пошуках безпеки, позбавляючись допоміжних засобів пересування. Найчастіше звичайна медико-соціальна допомога надається з перебоями або ж зовсім недоступна – або через фізичну відсутність відповідних служб, або з тих причин, що інформація про доступні послуги не надається інвалідам у зручний для них спосіб. Крім цього, кількість інвалідів під час збройних конфліктів може збільшуватися внаслідок появи нових патологій або травм, пов'язаних з конфліктом, через низькі стандарти хірургічної та іншої медичної допомоги, через розвал допоміжних структур і системи профілактики захворювань, а також через вплив на психічне здоров'я. Особи з інвалідністю також піддаються більшому ризику насильства, в тому числі сексуального характеру, в той час як особи, які перебувають у місцях утримання під вартою, можуть зіткнутися з численними складнощами в отриманні належного догляду [4].

Означеному питанню приділено увагу в положеннях міжнародно-правових актів у галузі прав людини та міжнародного гуманітарного права. Так, у Преамбулі Конвенції про права інвалідів 2006 р. держави-учасниці зазначили, що ситуація миру та безпеки, заснована на повній повазі цілей і принципів, викладених у Статуті Організації Об'єднаних Націй, і на дотриманні застосовних угод у галузі прав людини, є обов'язковою умовою для повного захисту інвалідів, зокрема під час збройних конфліктів і

іноземної окупації. Крім цього, держави погодилися вживати відповідно до своїх зобов'язань за міжнародним правом, зокрема міжнародним гуманітарним правом і міжнародним правом прав людини, всіх необхідних заходів для забезпечення захисту і безпеки інвалідів у ситуаціях ризику, включаючи збройні конфлікти, надзвичайні гуманітарні ситуації та стихійні лиха (ст. 11) [5].

Слід також зазначити, що в Женевських конвенціях 1949 р. не міститься визначення слів «поранені» і «хворі» в контексті міжнародних збройних конфліктів. Однак ст. 8 (а) Додаткового протоколу I 1977 р. дає визначення термінів «поранені» і «хворі» і передбачає, що до таких належать як військовослужбовці, так і цивільні особи, які внаслідок травми, хвороби або іншого фізичного чи психічного розладу або інвалідності потребують медичної допомоги чи догляду... Поранені і хворі завжди повинні користуватися повагою і захистом (Женевська конвенція I, ст. 4 и 12; Женевська конвенція II, ст. 5 и 12(1); Женевська конвенція IV, ст. 16(1). Насильство стосовно поранених і хворих, а також посягання на їхнє життя строго заборонені. Навмисне вбивство людини, яка поранена або хвора, і навмисне заподіяння таким особам тяжких страждань або серйозного каліцтва є серйозним порушенням Женевських конвенцій 1949 р. і, таким чином, є військовими злочинами. За певних обставин відмова у медичній допомозі може бути жорстоким або нелюдським поведінням, посяганням на людську гідність, або навіть тортурами – в разі дотримання всіх необхідних критеріїв. Тому особи з інвалідністю повинні в максимально можливій мірі, в найкоротші терміни і без дискримінації отримувати медичну допомогу, якої вимагає їх положення. В умовах збройних конфліктів не міжнародного характеру норми договірних та звичайного МГП передбачають аналогічний захист поранених і хворих. Відповідно до норм МГП інваліди, постраждалі від збройного конфлікту, також мають право на особливу повагу (право не ставати об'єктами нападу) і захист (допомогу і підтримку), особливо в тому, що стосується їх евакуації і утримання під

вартою або інтернування (Женевська конвенція III, ст. 16, 30, 49 і 110; Женевська конвенція IV, ст. 17, 27, 85, 119, 127; Звичайне МГП, норма 138). Наприклад, в разі міжнародного збройного конфлікту відповідно до ЖК III в таборах військовополонених повинні бути створені особливі умови для догляду за інвалідами та для їх реабілітації в очікуванні репатріації (ст. 30), а Женевська конвенція IV закликає сторони «укласти місцеві угоди про евакуацію з обложених або оточених зон, зокрема інвалідів» (ст. 17) [4].

Таким чином, виходячи з викладеного вище, доходимо висновку, що питанню захисту прав вразливих категорій осіб, зокрема осіб з інвалідністю приділено увагу в положеннях міжнародних угод в галузі з прав людини та нормах міжнародного гуманітарного права. Таким особам має бути забезпечено належний вага і захист з урахуванням їхніх особливостей.

Список використаної літератури:

1. Международноправовая защита прав человека в вооруженных конфликтах. ООН. 2011. URL: https://www.ohchr.org/Documents/Publications/HR_in_armed_conflict_RU.pdf.
2. Резолюция Совета Безопасности ООН 1894 (2009). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_i45.
3. Доклад Специального докладчика Совета по правам человека по вопросу о правах инвалидов Каталины Девандас-Агилар А/71/314. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N16/254/23/PDF/N1625423.pdf?OpenElement>
4. Международное гуманитарное право и инвалиды. Консультативная служба по международному гуманитарному праву. URL: <https://www.icrc.org/ru/document/mezhdunarodnoe-gumanitarnoe-pravo-i-invalidy>.
5. Конвенция о правах инвалидов (резолюция 61/106 Генеральной Ассамблеи от 13 декабря 2006 года). URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/disability.shtml.

